

LITHUANIAN CULTURE RESEARCH INSTITUTE

Aesthetics and Philosophy of Art Studies. IX

AESTHETICS, PHILOSOPHY OF ART AND PSYCHOLOGY OF ART INTERDISCIPLINARY INTERACTION

Edited by Prof. Antanas Andrijauskas

Vilnius
2022

LIETUVOS KULTŪROS TYRIMŲ INSTITUTAS

Estetikos ir meno filosofijos tyrinėjimai. IX

ESTETIKOS, MENO FILOSOFIJOS
IR MENO PSICHOLOGIJOS
TARPDALYKINĖS SĄVEIKOS

Mokslo straipsnių rinkinys

Sudarytojas prof. Antanas Andrijauskas

Vilnius
2022

SENOVĖS ANGLŲ „JUDITA“: SKAISTYBĖS ĮVAIZDŽIO ŠEŠĖLYJE

Tatjana Solomonik-Pankrašova

Europos humanitarinis universitetas, Kauno technologijos universitetas

Viduramžių kultūrai būdinga Neatvaizduojamo Grožio paieška iškelia įvaizdžio estetikos, mimezės – Provaizdžio imitacijos klausimus. Straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama senovės anglų hagiografinėje poemoje *Judita* implikuojamos Nesukurtos Šviesos, sutelkiančios Kūriniją tapatybės su Savimi, analizei. Straipsnio tikslas – atskleisti poetinės *Juditos* moralinės darnos ir metafizinio spindesio grožio koncepciją, apčiuopiamą pasitelkiant poetinę formulę *ides alfscinu* („graži kaip elfė“), kuri įgyja šviesos ir skaidrumo – angeliško grožio – prireikšmes poemos kontekste. Darbe detaliau aptariamas kūniškojo prado mortifikacijos motyvas, prilyginamas dvikovai tarp *Juditos* – Skaistybės (*Pudicitia*) ir Holoferno – Geismo (*Sodomita Libido*). Poemoje *Juditai* priskiriamos *Giesmių giesmės* Sužadėtinės savybės, nes ji ne tik girdi Mylimojo balsą, bet ir kalba Jo balsu. Straipsnio autorė kviečia skaitytojus kartu atidengti paslapties apgaubtą prasmę, glūdinčią poetinės *Juditos* Skaistybės įvaizdžio šešėlyje.

Raktažodžiai: alegorinė interpretacija, kūniškasis pradas, poetinis įvaizdis, Skaistybė, Įsikūnijimas, Nesukurta Šviesa

Neatvaizduojamo Grožio link

Viduramžių estetinė pajauta yra ne kas kita kaip kelias pas Dievą (Rorem 1993: 79). Umberto Eco žodžiais tariant, „Be abejonės, viduramžiais egzistavo grynai pažinaus grožio, moralinės darnos ir metafizinio spindesio grožio koncepcija. Suprantama, kad šią pajautą suvoksime tik palankiai nusiteikę šiai epochai ir perpratę jos mąstyseną bei pasaulėjautą“ (Eco 1997: 15). Kūrinijos grožis tėra transcendentinio pasaulio atspindys. Pasak Dionisijo Areopagito (DN IV.7), Neatvaizduojamas Grožis suteikia kiekvienai būtybei grožio pagal jos savybes; nuspalvindamas Kūriniją Nesukurtos Šviesos spinduliais, Jis perteikia jai Savojo tobulumo, kviesdamas tapatybės su Savimi (Pseudo-Dionysius 2007: 95). Dionisijo veikaluose išryškėja pamatinė simbolių interpretacijos ir paties interpretacijos metodo, vadinamosios Dionisijo Šventraščio hermeneutikos (angl. *Dionysian Biblical hermeneutics*), idėja (Rorem 1993: 73). Dionisijui visa Kūrinija skelbia nematomo Dievo *teofaniją*, o kiekviena būtybė – simbolis, paaiškinantis Nepaaiškinamą. Remiantis Dionisijo pamąstymais, teologija suponuoja mintį, kad Šventraštis yra ne kas kita, kaip Dieviškasis nužengimas į juslinį pasaulį *per Christum* (žr. EH3 444A).

Šventraščio simbolinis aiškinimas atliepia dieviškąjį persikūnijimą iš dalomos pasaulio daugybės (angl. *divided plurality*) į nedalomą vienybę (angl. *undivided oneness*); tokia interpretacija kilnina ištikimuosius (Rorem 1984: 63). Katafatinis (simbolinio) įvaizdžio reprezentacijos būdas suponuoja klasikinės estetikos pažiūrą į Neapsakomą Grožį, reiškiamą panašiomis ne-materialiomis sąvokomis taip, kad estetiškas įvaizdis imituotų neapčiuopiamo archetipo grožį (CH II, 4). O štai simbolinis ir apofatinis įvaizdžio reprezentacijos būdai suponuoja hermeneutinės estetikos pažiūrą į Neapsakomą Grožį, reiškiamą pasitelkiant nepanašius/nerafinuotus įvaizdžius, kurie dėl hermeneutinio perkėlimo (angl. *hermeneutical transfer*) atliepia Neapsakomą Grožį. Simbolis nuo seno buvo apgaubtas slėpinio, susitapatino su slėpiniu (Torevell 2007: 40). Simbolis yra aukštesnės tikrovės atspindys arba šešėlis. Savo vardo vertas simbolis yra toks, kurio reginį nustelbia Archetipo spinduliavimas, o sakramentinis simbolis kyla iš savo Šaltinio, kitaip sakant, gryno spinduliavimo dėka (Lings 1991: 11).

„Šviesa yra viso grožio pagrindas ne vien todėl, kad ji *maxime delectabilis* (pati mieliausia) iš visų pažinių realybės aspektų, bet ir todėl, kad ji sukuria įvairiausius spalvų ir ryškumo derinius ir žemėje, ir danguje“ (Eco 1997: 75). Viduramžių kultūrai būdinga Neatvaizduojamo Grožio paieška iškelia įvaizdžio estetikos, mimezės – Provaizdžio imitacijos, įvaizdžio sublimacijos (Бычков 1991: 29) bei įvaizdžio (εἰκών, *imago*) ir panašumo (ὁμοίωσις, *similitudo*) klausimus. Krikščionybės apologetas Irenėjas Lionietis (Irenæus of Lyons (apie 130–202) sieja *imago* su racionaliąja siela / intelektu ir laisva valia. Kita vertus, įvaizdis jungia dvasinį ir kūniškąjį žmogaus pradus taip, kad žmogus, sukurtas pagal Dievo panašumą (ὁμοίωσις), yra tobulos sielos ir kūno, o pats kūnas (σάρξ, *caro*), sukurtas pagal Dievo atvaizdą (Irenæus of Lyons (*advers. Haeres. 5. VI.1*) 2018: 320), tėra „dieviškosios prigimties dalininkas“, plg.:

Taipgi Dievas šlovinamas Jo kūrinijoje, tad ji išpuošiama [taip], kad savo pavidalu atlieptų Jo paties Sūnų. Nes Tėvo rankomis, tai yra per Sūnų ir Šventąją Dvasią, žmogus, o ne vien tik žmogaus dalis, sukuriamas pagal Dievo panašumą. <...> Tobulas žmogus tėra sielos, Šventosios Dvasios nešėjas, ir kūno, sukurto pagal Dievo atvaizdą, visuma. Nes jei kas sunaikintų kūniškąjį pradą, t. y. Dievo kūrinį, ir paliktų tik dvasinį pradą – tai nebūtų tobulas žmogus, bet tik žmogaus dvasia, arba Šventoji Dvasia. Kai ši dvasia, susijungusi su siela, susijungia su kūniškąja substancija per Dvasios išsiliejimą, žmogus tampa dvasingas ir tobulas, ir toks tėra [žmogus], sutvertas pagal Dievo atvaizdą ir panašumą (Ibid., p. 3).

Žmogaus dvasinis tobulėjimas (εἰκών) sietinas su panašumu į *Logos* sielos ir kūno vienybėje, nes toks yra žmogaus pradai; ir panašumu į Dievą

intelektualiąja sielos dalimi / intelektu, nes sukurtam žmogui duotas intelektas ir laisva valia.

‘Aliud dicitur, aliud demonstratur’

Viduramžių poezijai būdingi alegoriniai ir didaktiniai bruožai. Visuose pasakojimuose skaitytojų vertinimui pateikiamos smerktinos arba sektingos embleminės figūros. *Ars poetria* iš tiesų yra „šydas, pridengiantis tikrąjį turinį“, *verba* iš vienos pusės, *res* – iš kitos. Svarbiausias viduramžių estetiškas patyrimas yra *ars rhetorica, technē* (Aristotelio terminas / žodis), kuris „kiekvieną kartą atranda prieinamą įtaigią kalbinę raišką“ (*Rhet.* 1, 1) ir sprendimų tinkamumą. Aristoteliui retorikos menas aprėpia argumentavimo teoriją (*inventio*), stiliaus teoriją (*elocutio*) ir kompozicijos teoriją (*compositio*). Aktyvus įsitraukimas į visas signifikacijos sąlygas sietinas su *kairos* – tekstų ir diskurso vertinimo doktrina (Copeland 1991: 19). Taipgi grožio sąvoka suprantama skirtingai nuo grožio patyrimo (Carruthers 2012: 14–15).

Svarbiausios alegorinės teksto interpretacijos sąvokos nuo seniausių laikų yra šios: *symbolon* („simbolis“), *hyponoia* („potekstė“, „užslėpta prasmė“) ir *aenigma* („enigma“, „teologiniai apmąstymai / egzėgezė“) (Copeland; Struck 2010: 2). *Symbolon* aprėpia vaizdinį: jo materialią raišką ir turinį, atskleidžiamą potekstės, taip pat teologinius apmąstymus / egzėgezę. Teozės prireiksmė – *hyponoia* – implikuoja hierarchiją kaip anagoginį pakylėjimą: apsisvalymą (angl. *purgation*), apšvietimą (angl. *illumination*) ir tobulumą (angl. *perfection*). *Aenigma* iškelia aukščiausią anagoginio pakylėjimo pakopą, prilygstančią „nežinomumo“ jausenai, tyliam susijungimui su Dieviškąja Esatimi. Dionisijo hierarchija skatina „visus savo narius tapti tobulais Dievo atvaizdais, būti nedėmėtais veidrodžiais, atspindinčiais nesukurtos šviesos ir išties paties Dievo švytėjimą.“ (CH VIII 240B) Nesukurtos šviesos, Dievo atvaizdo stebėjimas širdies gelmėse prilygsta (Dievo) kontempliacijai.

Senovės anglų poezijos alegorinė interpretacija (alegorezė) atidengia skaitytojui paslapties apgaubtą prasmę, glūdinčią įvaizdžio šešėlyje ir išreiškiamą žodine formule (Clemoes 1970: 5–6).

Senovės anglų poema *Judita*¹ – Senojo Testamento *Juditos knygos* poetinė parafrazė – priskiriama hagiografinės poezijos žanrui ir atliepia jo

¹ Poema *Judita* saugoma *Beovulfo* (*Beowulf*) rankraštyje Londone, Britų bibliotekoje (Cotton Vitellius A. XV, fols. 202r–209v). *Beovulfo* rankraštis užrašytas dviejų raštininkų 1000–1010 metais. Rankraštis apgadintas gaisro metu sero Roberto Kotonio bibliotekoje (Sir Robert Cotton's library) Londone 1731 metais (Marsden, 2014: 270–271).

savybes. Nežinomas *Juditos* poetas, plėsdamas poetinį žodyną, inicijuotą krikščionių poeto Juvenko (Vetijus Akvilijus Juvenkas), imituoja jo Šviesos metaforas (*Dominus lucis*) (Lapidge 2006: 14), o sekdamas Sedulijo Kelijaus, vadinamo krikščionių Vergilijumi dėl kūrinio *Carmen Paschale*, pėdomis alegoriškai ir tipologiškai interpretuoja (Ibid., p. 17) Septuagintos *Juditos* knygą.

Allegoria productiva – poeto kūrybinė alegorija (*ars poetriae / ars rhetorica*) ir *allegoria interpretativa* – įpras-tos / tradicinės alegorinės ir tipologinės šventraščio interpretacijos – įmantriai susipina poetiniame tekste. „Alegorinė interpretacija (*allegoresis*) atidengia šven-traščio tekstą, tačiau, paradoksalu, tokia interpretacija, turėdama tikslą rekonstruoti tekstą, pati yra ne kas kita, kaip tikrosios teksto prasmės (*visibilia*) pridengimas šešėliu tam, kad tekstas galėtų būti herme-neutiškai „atidengtas“ (Copeland; Melville 1991: 171).

Senajo Testamento *Juditos* „nepastovi prigimtis išsaugojo nekintamą grožį“ (Gregory of Nyssa 1973: 76). Poemoje skaisčioji *Judita*, pirmąkart stojusi prieš Holoferną, pavadinama epitetu „graži kaip elfė“, *ides ælfscinu* (eil. 14), plg.:

Gefrægen ic ða Holofernus
winhatan wyrcean georne ond eallum wundrum þrymlic
girwan up swæsendo; to ðām het se gumena baldor
ealle ðā yldestan ðegnas.

Hie ðæt ofstum miclum
ræfndon rondwiggende comon to ðām rican þeodne
feran folces ræswan – þæt wæs þy feorðan dogore
þæs ðe Iudith hyne gleaw on gedonce
ides ælfscinu ærest gesohte². (ll. 7b–14b) (Cook 1888: 2–3)

[Holofernas (taip aš girdėjau) nekantravo iškelti vyno šventę ir surengė prabangią, kupiną nuostabų puotą, į kurią žmonių valdovas pasišaukė aukščiausius tanus. Jie suskubo paklusti jam, skydnešiai-kariai; keliaudami jie atvyko pas galingąjį valdovą, karvedžiai, – tadgi ketvirtąją dieną išmintingoji *Judita*, *graži kaip elfė*, pirmąkart ji [Holoferną] išvydo.]

Pasak Alarico Hallo, *ælf* (kaip žodžio *ælf-scyne* darybinės sudedamosios dalies) konotacijos aptinkamos tik poezijoje, kartą poemoje *Judita* ir dukart

Tiziano. *Judita su Holoferno galva*. 1515. Galleria Doria Pamphili. Roma

² Iš senovės anglų kalbos vertė Tatjana Solomonik-Pankrašova: T. S-P.

eiliuotoje *Genezėje A* (*Genesis A*), kurioje žodžiu *ælf* nusakomas Abraomo žmonos Saros – Mergelės Marijos provaizdžio „Senojo Įstatymo šešėlyje“³ – grožis (Hall 2007: 89): „*Ælfscyne* sudėtinis elementas *scyne* iš esmės reiškia „gražus“, o ir žodžio etimologija atitaria jo reikšmę viduramžių anglų kalboje. Panašiai kaip ir žodis „gražus“, *scyne* vartotinas plačiajame kontekstų lauke, tačiau beveik išskirtinai taikytinas moterims, o ne vyrams (taip pat apibūdinant angelų grožį, tad išvelgiamas panašumas tarp *scyne* ir *ælf*)“ (Ibid., p. 92). Taigi žodžiu *ælfscyne* apsakomas moteriškas arba angeliškas grožis; germanų kalbų grupėje *ælfscyne* įgyja šviesos ir skaidrumo prireikšmes.

Neatvaizduojamo Grožio prireikšmė aptinkama *Vulgatos* tekste *Juditos knygoje* (10: 4), plg.: „*Cui etiam Dominus contulit splendorem: quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat: et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis apparet*“ (Migne 1845: 51). / „Ir Viešpats išgražino ją, kai visas šis apsirengimas kilo ne iš geismo, bet iš dorybės; ir Viešpats taip pat suteikė jai daugiau grožio, tad visų vyrų akyse ji atrodė nepalyginamai graži“ (Douay-Rheims 1837: 457).

Našlės apdaruose Senojo Testamento Judita tėra gedinčios Izraelio tautos įsikūnijimas. Juditos pasipuošimas atvaizduoja tautos simbolinį Išėjimą. *Vetus Latina* Judita kanonizuojama kaip *sancta mulier* (Kaup 2013: 31). *Vulgatoje* šv. Jeronimas sukrėščionina Juditą, pabrėždamas tipologinę, mariologinę Senojo Testamento Juditos įvaizdžio interpretaciją. Jeronimas pakeičia (Gera 2014: 473) Septuagintos posmą 16: 22: „Daug kas norėjo ją vesti, bet ji neatsidavė nė vienam vyrui visą savo gyvenimą po to, kai jos vyras Manasas mirė ir buvo palaidotas (16: 22)“⁴, praleisdamas nuorodas į vyrus, kurie norėjo vesti Juditą, ir išaukštindamas Juditos skaistybę, o ne grožį: „Ir skaistybė vainikavo jos dorybes, tad ji neatsidavė nė vienam vyrui visą savo gyvenimą po to, kai jos vyras Manasas mirė ir buvo palaidotas“ (Douay-Rheims 1837: 462).

Poemos pradžioje Judita šlovinama kaip tikrojo tikėjimo pavyzdys, plg.:

³ Izaokas yra Kristaus provaizdis, o Sara – Mergelės Marijos ir Jos Nekaltojo Pradėjimo provaizdis. Tiek Izaokas, tiek Kristus yra pažadėtieji vaikai; tiek Sara, tiek Marija yra bevaisės, pradėjusios Dievo galios veikimu. Sara – Mergelės Marijos ryžtingesnio tikėjimo provaizdis / prototipas. *Association of Hebrew Catholics Lecture Series. The Mystery of Israel and the Church. Spring 2013 – Series 11 Typology of Abraham, Sarah, and Isaac, Gen. 12-22. Prieiga per internetą:* <https://www.hebrewcatholic.net/wp-content/uploads/2013/06/11.07TypologyofAbrahamSarahandIsaac.pdf> [accessed 2019 06 20].

⁴ *Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum*. 1979. Auctoritate Academiae Scientiarum Göttingensis editum VIII.4. *Iudith*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. Prieiga per internetą: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition/18-ioudith-nets.pdf> [žiūrėta 2019 06 25].

hyre ðæs Fæder on roderum
torhtmod tiðe gefremede, þe heo ahte *trumne geleafan*
a to ðam Ælmihtigan (ll. 5b–7 a)⁵.

[Dangiškasis Tėvas, Šlovingas, ją apdovanojo šia malone, nes ji nuolat pasižymėjo tvirtu tikėjimu Aukščiausiuoju.]

Juditos vardas minimas Prudentijaus alegorinėje poemoje *Psychomachia*, kur ji lengvai atpažįstama „triumfuojančios princesės“ Skaistybės⁶ pavidalu (*victrix regina*, eil. 53) (Prudentius 1949: 283). Skaistybė žengia į transcendentinio mūšio lauką iškart po pergalės, pelnytos Tikėjimo; jos ginklas skleidžia švytėjimą (*speciosis fulget in armis*, eil. 41), o pati Skaistybė yra „apsigaubusi šviesos apsiaustu“ (Psalmė 104: 2), užvilktu žmogui pirmojo sukūrimo metu ir nesuteptu kūniškos aistros. Prudentijaus Judita atstovauja išganingai Skaistybei, per kurią „Žodis nužengė iš dangaus“ (Ambrose (*Inst. Virg.* I.III.11), 2007: 365). Įsikūnijimo Šviesos sukurtas „naujas, dieviškas kūnas“ pakeičia nuodėmės išniekintą senąjį:

„Smūgis! – šuktelėjo triumfuojanti princesė. Štaigi tavasis galas; esi parklupdytas amžiams; daugiau nedrįsi sviesti savo mirtinų liepsnų į Dievo tarnus; jų tyros širdys įžiebtos Kristaus [šviesos] žibinto. Jei tik tu, žmonijos priešė, būtum galėjęs atgauti savąją stiprybę, atgyti, atgaivinti savyje užgesusią gyvenimo liepsną!“ Nukirsta Holoferno galva užplūdė jo asyrietišką kambarį geidulingu krauju, kai nepalenkiamoji Judita, atstumdama brangakmeniais išpuoštą ištvirtusio vado guolį, sutvardė jo bjaurų geidulį savuoju kardu ir, būdama moteris, nedrebančia ranka pelnė garsiąją pergalę prieš savąjį priešą bei, patvirtindama manąją prielaidą, parodė dangaus įkvėptą narsą. Bet galbūt moteris, kovojanti Senojo Įstatymo šešėlyje, nebuvo užtektinai stipri, nors tai darydama skelbė mūsų laikus, kai tikroji jėga perėjo į žemiškus kūnus, kad gležnų vykdytojų rankos atskirtų didžią galvą nuo pečių? Nagi, nuo tada, kai Skaistiausioji Mergelė pagimdė kūdikį, ar dar turi ką pridurti – kai Mergelė pagimdė, kai žmogaus kūnas neteko savosios prigimties ir Aukščiausioji Jėga *sukūrė naują kūną*, ir Nuotaka Mergelė pradėjo Kristų Viešpatį: žmogų, nes gimė iš mirtingos motinos, ir Dievą, nes jis vienatinis savo Tėvo sūnus? Nuo tos dienos *kūniškumas turi dieviškumo žymę*, nes tas, kuris pradėtas iš kūno, paveldi dieviškąją prigimtį (kaip bendrystės liudijimą). Nes Žodis, tapęs kūnu, nepakeičia Savosios – dieviškosios – prigimties, prisidėdamas prie kūniškosios prigimties; Jo didybės nesumenkina prisidėjimas prie kūniškosios prigimties, tačiau dėl Jo didybės menkiausias žmogus iškeliamas kilnesniems

⁵ Albert S. Cook. 1888. *Judith. An Old English Epic Fragment*. Boston: D. C. Heath & CO., Publishers.

⁶ Pravartu paminėti lotyniškų viduramžių alegorinės poemos *Psychomachia* („Mūšis dėl žmogaus sielos“) įtaką Juditos poetui (Smith 1976: 6).

siekiamas. Suteikdamas dieviškumą mums, Jis išsaugo jį Savyje; Dievas nepažemina Savosios prigimties, apsivilkdamas žmogaus kūną, bet, priskirdamas kūnui dieviškosios prigimties savybes, iškelia mus iki Savo dangiškų malonių aukštybių. Tai Jo malonė, kad tu esi nudėtas, nešvankusis Geisme, ir negali nuo pat Mergelės Marijos [Nekaltojo Pradėjimo] nuversti manojų karaliavimo (Prudentius 1949: 283–84).

Kūniškos aistros nepaliesta siela patenkina meilės troškimą, prigludama prie Mylimojo. Tiek šv. Jeronimui, tiek šv. Ambraziejui (Ambrosijui) Judita yra Sužadėtinė, „besidabinanti viliojimo drabužiais, laukdama pareinančio Jaunikio, siekdama suteikti jam malonę santuokos atminimais, kurie yra šarvai, saugantys Skaistybę“ (Jerome (*Ep. XXII*) 2017: 83).

Poemoje atskleidžiama alegorinė tipologija *par excellence*. Juditos žodžiai, nukreipti į Betulijos gyventojus (eil. 152b–161a), glaudžiai atliepia triumfuojančios mergelės Skaistybės žodžius – *In verbis non verba sed res et ratio quaerenda est*. Viena iš svarbiausių teminių poemos paralelių aiškina, pasitelkus skirtinguose posmuose pasikartojantį epitetą *bliðe*, pvz.: *eow ys Metod bliðe* / Viešpats džiūgauja [yra džiugus] dėl jūsų (eil. 154) atitaria *bliðe burhsittende* / džiūgaujancius miestelėnus (eil. 159), o *geond woruld wide* / visas platus pasaulis (eil. 156) *þæt eow ys wuldorblæd torhtlic towearð* / džiūgauja, laukdamas nuostabios šviesos pergalės (eil. 156–157), paskelbtos Betulijos gyventojams Juditos balsu, sklindančiu nuo aukštos miesto sienos (*seo halge spræc ofer heanne weall* / šventosios [Juditos] balsas sklido nuo aukštos sienos (eil. 160–161), plg.:

Ic eow secgan mag
þoncwyrðe þing, þæt ge ne þyrfen leng
murnan on mode: eow ys Metod bliðe,
cyinga wuldor; gecyðed wearð
geond woruld wide, þæt eow ys wuldorblæd
torhtlic towearð and tir gifeðe
þara læðða þe ge lange drugon.
Þa wurdon bliðe burhsittende,
syððan hi gehyrdon hu seo halge spræc
ofer heanne weall (ll. 152b–161a).

[Taigi galiu paskelbti jums svarbią žinią: pamirškite dejones, nes Viešpats, karalių Didybė, džiūgauja dėl jūsų; per visą platų pasaulį pasklido žinia, kad jums lemta iškovoti nuostabią šviesos pergalę; po ilgų išbandymų būsite pagerbti. Tuomet ėmė džiūgauti miestelėnai, girdėdami šventosios balsa, sklindantį nuo aukštos sienos.]

Betulijos miestas, Provaizdžio atvaizdas, plėsdamas temines paraleles su *Psychomachia*, atskleidžia Dangiškosios Jeruzalės bei „Žmogaus Sūnaus,

nužengiančio iš aukšto dangaus ir įžengiančio į išpuoselėtą miestą – kūno šventyklą“ (*hominis si Filius arce aetheris inlapsus purgati corporis urbem intret* (ll. 817–819) priereikšmes (Prudentius 1949: 337).

Miesto gyventojai – izraelitai, išrinktoji tauta, palaimintųjų sielos, Kristaus kariai, sergėję Dangiškąjį miestą nuo mirtinų Geismo liepsnų ir išgirdę dievišką balsą – „Mano Mylimojo balsą!“ (Giesmių giesmė 2, 8), džiūgauja po sunkaus mūšio, nes palaimintųjų gyvenimas – *bliðe* – atneša džiaugsmą, plg.: „Iš visos širdies džiaugsiuosi Viešpačiu, džiūgausiu Dievu Savuoju, nes Jis mane aprenę išganymo drabužiais ir apsupo teisumo skraiste kaip jaunikį, besipuošiantį vainiku, lyg nuotaką, besidabinančią vėriniais“ (Iz 61, 10).

„Mano Mylimojo balsas!“ (Giesmių giesmė 2, 8) yra kalbėjęs per pranašus, o „nuskambėjęs balsui, atėjo Žodis“ (Gregory of Nyssa 1960: 142). Poemos egzegezėje Judita prabyla Dievo balsu. Nuskambėjęs Dievo Žodis apšviečia tamsybes, suteikdamas sielai dieviškumo. Įsikūnijimo Šviesa pasklinda pasauliui iš degančio krūmo, užtemdančio dangaus žvaigždes savuoju švytėjimu. Šis simbolis atskleidžia Skaisčiausiosios Mergeles Marijos, „garbingesnės už nuoširdžius kerubus ir šlovingiausius, neprilygstamus serafus“, slėpinį. Dieviškajai Šviesai sušvitus iš krūmo, skaistybės žiedas nebuvo sunaikintas, kaip nebuvo sudegintas krūmas (Gregory of Nyssa 1973: 58–59). Skaistybė atveda sielą į Nesukurtos Šviesos pažinimą.

Išvados

Įvairiais aspektais aptarę poetinės *Juditos* alegoriją galime teigti, kad tekstas atskleidžia skaitytojui Įsikūnijimo Paslaptį. Žmogaus kaip *Imago Dei* dvilypė prigimtis implikuoja dvasinį ir juslinį pradą. Atskirta nuo pečių Holoferno galva emblemiškai vaizduoja Įsikūnijimo Šviesos nuvilktą nuodėmės suteptą apdarą, atidengiantį mirtinos aistros nepalietą „naują kūną“ – Pirmojo Sukūrimo provaizdį.

Kita vertus, simbolinė Holoferno dekapitacija prilygsta Juditos „beaistrei aistrai“ Dievui. Juditai priskiriamos Sužadėtinės savybės, nes ji „suvokia“ Mylimąjį tikėjimu, girdi Mylimojo balsą ir kalba Jo balsu. Judita skleidžia švytėjimą, kuris atliepia pasakojimo erdvę, pabrėždamas tipologines ir temines paraleles su Skaisčiausiąja Mergele Marija ir Kristumi.

Ir galiausiai Nesukurtosios Šviesos apšviesti izraelitai – tikėtina, ir poemos klausytojai (?) – prilygsta *bliðe*, tyraširdžiams, nes „viskas, kas apšviesta, pavirsta šviesa“.

Literatūra

- БЫЧКОВ, В. В. 1991. *Малая история Византийской эстетики*. Киев.
- Carruthers, M. 2012. *The Experience of Beauty in the Middle Ages*. Oxford-Warburg Studies: Oxford University Press.
- Clemons, P. 1970. *Rhythm and Cosmic Order in Old English Christian Literature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cook, A. S. 1888. *Judith. An Old English Epic Fragment*. Boston: D. C. Heath & CO., Publishers.
- Copeland, R. 1991. *Rhetoric, Hermeneutics and Translation in the Middle Ages. Academic Traditions and Vernacular Texts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Copeland, R., Melville, S. 1991. 'Allegory and Allegoresis, Rhetoric and Hermeneutics', *Exemplaria* 3 (1): 159–187. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1179/exm.1991.3.1.159> [žiūrėta 2019 06 20].
- Copeland, R., Struck, P. T. 2010. 'Introduction', *The Cambridge Companion to Allegory*, ed. Rita Copeland and Peter T. Struck. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eco, U. 1997. *Menas ir grožis viduramžių estetikoje*. Iš italų kalbos vertė Jonas Vilimas. Vilnius: Baltos lankos.
- Gera, D. L. 2014. *Commentaries on Early Jewish Literature: Judith*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
- St. Jerome. 2017. *The Letters*. Trans. by H. W. Freeman, G. Lewis and W. G. Martley, ed. D. P. Curtin. Dalcassian Publishing.
- Hall, A. 2007. *Elves in Anglo-Saxon England. Matters of Belief, Health, Gender and Identity*. The Boydell Press.
- The Holy Bible*, the Douay and Rheims translation. 1837. The Book of Judith. Richard Coyne & Keating and Brown.
- Kaup, J. 2013. *The Old English Judith. A Study of Poetic Style, Theological Tradition, and Anglo-Saxon Christian Concepts*. New York.
- Lapidge, M. 2006. 'Versifying the Bible in the Middle Ages', *The Text in the Community: Essays on Medieval Works, Manuscripts, Authors, and Readers*, ed. Mann J., Nolan, M. Notre Dame: University of Notre dame Press, 11–41.
- The Loeb Classical Library*. Prudentius. 1941. *Psychomachia*, ed. Jeffrey Henderson, G. P. Goold, trans. H. J. Thomson. Vol. I. LCL 387. Harvard University Press.
- Irenaeus of Lyons. 2018. *Against Heresies*, ed. Anthony Uyl. Devoted Publishing.
- Marsden, R. 2014. *The Cambridge Old English Reader*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mathew, G. 1963. *Byzantine Aesthetics*. London: Harper & Row Publishers.
- Lings, M. 1991. *Symbol and Archetype. A Study of the Meaning of Existence*. Cambridge: Quinta Essentia.
- Nicene and Post-Nicene Fathers*. 2007. Vol. X. Ed. Philip Schaff, Rev. Henry Wallace. Ambrose Select Works and Letters. Concerning Virgins. Book I, Ch. III.11. New York.
- Grigorii Nysseni in Canticum Canticorum*. 1960. Ed. Werner Jaeger, Hermann Langerbeck. Vol. 6. Leiden.

- Gregory of Nyssa. 1973. *The Life of Moses*. Trans. A. J. Malherbe, E. Marguson. New York: Paulist Press.
- Patrologiae latina cursus completus*. 1845. S. Hieronymi Divina Bibliotheca. Series prima. Tomus XXIX. Liber Judith. Jacques-Paul Migne (ed.). Parisiis.
- Pseudo-Dionysius. 2007. *The Mystical Theology and the Divine Names*, trans. C. E. Rolt. New York: Macmillan.
- Pseudo-Dionysius. 1987. 'The Celestial Hierarchy,' *The Complete Works*, trans. Colm Luibheid and Paul Rorem. New York: Paulist Press, p. 143–92.
- Rorem, P. 1993. *Pseudo-Dionysius. A Commentary on the Texts and an Introduction to Their Influence*. Oxford: Oxford University Press.
- Rorem, P. 1984. *Biblical and Liturgical Symbols within the Pseudo-Dionysian Synthesis* Toronto: Pontifical Institute of Medieval Studies.
- Smith, M. 1976. *Prudentius' Psychomachia*. Princeton: Princeton University Press.
- Torevell, D. 2007. *Liturgy and the Beauty of the Unknown: Another Place*. Liverpool Hope University: Ashgate Publishing Company.